

Az integrációs modell érvényessége

Kovách Imre, Szabó Andrea, Hajdu Gábor, Kristóf Luca,
Gerő Márton

Kovach.Imre@tk.mta.hu, Hajdu.Gabor@tk.mta.hu, marton.gero@tatk.elte.hu, Kristof.Luca@tk.mta.hu,
Szabo.Andrea@tk.mta.hu

Beérkezés: 2018. 03. 22.

Átdolgozott változat beérkezése: 2018. 08. 27.

Elfogadás: 2018. 09. 28.

Összefoglaló: A magyar társadalom integrációjáról és dezintegrációjáról szóló kutatásunk során létrehoztunk két, a magyar társadalom tagjait az integráció különböző dimenziói alapján csoportosító modellt: az integrációs, illetve az integrációs-normatív-funkcionalista modellt. Jelen tanulmányunk célja e két modell érvényességének vizsgálata és annak a hazai rétegződéskutatásban használt más rétegződésmo-
dellek érvényességével való összehasonlítása. A tanulmányban így az általunk létrehozott két modell érvényességét a normatív-funkcionalista modellel, a státuszcsoporthoz és a látens osztálymodell érvényességével hasonlítjuk össze. Eredményeink szerint a különböző modellek eltérő területeken teljesítenek jól. Míg a normatív-funkcionalista modell és a státuszcsoporthoz inkább a társadalmi státuszhoz kapcsolódó tényezőkkel mutatnak erősebb összefüggést, addig az integrációs modell jobban magyarázza a szubjektív tényezőket.

Kulcsszavak: társadalmi integráció, rétegződés, konstruktumvaliditás

Bevezető és elméleti megjegyzések

A magyar társadalom integrációjáról és dezintegrációjáról szóló kutatásunk (Kovách 2017) során létrehoztunk két, a magyar társadalom tagjait az integráció különböző dimenziói alapján csoportosító modellt (Kovách et al. 2016; Kovách–Kristóf–Szabó 2017). Jelen tanulmányunk célja a magyar társadalom integrációjának és dezintegrációjának leírására használt ezen modellek, valamint a szociológiai kutatásokban korábban használt rétegződésmo-
dellek érvényességének összehasonlítása és vizsgálata.

Az integrációs modell és a korábban használt modellek összehasonlításának egyik első eredménye az volt, hogy kitűnt: az integrációs modell használata jelentős módon bővíti a magyar társadalom valós tagozódásával kapcsolatos ismereteket, azokat új szempontokkal egészíti ki (Kovách et al. 2016). Az integrációs modell konstruálásához – a munkaerőpiachoz való kapcsolódást mérő változón túl – nem használtunk foglalkozásalapú változókat. Az egyik hipotézisünk az volt ugyanis, hogy a foglalkozásalapú modellekkel egyre kevésbé lehet a rétegződés szempontjából releváns társadalmi csoportokat leírni. A második lényeges eredményünk szerint a foglalkozásalapú csoportosítások (pl. a munkajellegcsoportok) csak korlátozottan képesek megmagyarázni a más modellek által leírt különbségeket, köztük azokat is, amelyeket az integrációs modell megjelenít.

A fent idézett tanulmányunkban az integrációs modell és a korábban alkalmazott rétegsémák (munkajellegcsoportok, státuszcsoportok, látens osztálymodell) között nem találtunk erős statisztikai kapcsolatot. Az integrációs modell ebből következően mást mérhet és tehet értelmezhetővé, mint a korábban használt csoportosítások. A társadalmi egyenlőtlenségek kutatásakor elkerülhetetlen az integrációra vonatkozó információk figyelembevétele, de a korábbi modellek és foglalkozásalapú rétegződés-sémák is rendelkeznek magyarázóerővel. A társadalmi tagolódás releváns elemzéséhez a multimodellezést ajánlottuk. Kutatásunk korábbi szakaszában az integrációs modell és a munkajellegcsoportok (Ferge 1969), a státuszcsoportok (Kolosi 1987) és a látens osztálymodell (Albert et al. 2017) egymás közötti kapcsolatát elemeztük, ami alapján igazolni lehetett az integrációs modell használhatóságát. Adósak maradtunk azonban a különböző modellek érvényességének elemzésével. Jelen tanulmányunk elsődleges célja az integrációs modell és a magyar szociológiában bevett rétegződés-sémák validitásának mérése.

Érvényességi elméletek

Bailey (1988) mutat rá arra, hogy az „érvényesség” és a „megbízhatóság” fogalmi meglehetősen sokféle és változó jelentéssel bírnak a társadalomtudományokban. Igen nagyok a különbségek a használt fogalmak és módszerek között. Bailey tanulmánya tíz különböző érvényességvizsgálati megközelítést is felsorol, amelyek mind megalapozott statisztikai eljárást alkalmaznak. A szociológiai vizsgálatok többnyire olyan kétszintű modellt használnak az érvényesség mérésére, amely egy méretlen tulajdon-ság és az indikátorai közötti kapcsolat mértékére vonatkozik.

Bailey a háromszintű validitásvizsgálat mellett érvel. Az elméleti és az empirikus szint mellett külön indikátor – az operacionálizálási szint – bevezetését javasolja, ahol az indikátorszint leképezi mind az elméleti, mind az empirikus szinteket. A háromszintű validitásvizsgálatot Rose és Harrison (2007) alkalmazták a *European Socio-Economic Classification* modelljére. Magát a modellt a szerzők leírónak tekintik, amelynek nincs teoretikus megalapozása, és kevésbé alkalmas elemzési célokra. Használatának előnye, hogy könnyen áttekinthető és alkalmazható, az operacionálizálása egyszerű, jól sztenderdizált akadémiai és kormányzati célokra egyaránt, valamint a legtöbb társadalomtudományi eljárásnál érvényesebb kutatási eszközként működik.

Evans (1992) az Erikson–Goldthorpe–Portocarero-féle osztályséma érvényességét vizsgálva különbséget tesz a *kritériumvaliditás* és a *konstruktváliditás* között. A kritérium érvényesség azt vizsgálja, hogy egy elmélet megállapításainak mennyiben felel meg egy létrehozott csoportosítás. Az EGP-modell esetében a foglalkozási csoportok különbözőségének vizsgálata történt meg a munka autonómiája, az előrelépési esélyek, a munkahelyi vezető szerep és egy sor hasonló változó szerint. A konstruktváliditás annak a tesztelése, hogy egy létrehozott csoportosítás milyen mértékben függ össze olyan változókkal (például a kulturális fogyasztás vagy

a pártszimpátia), amelyekkel az elméleti megközelítések értelmében szoros kapcsolatban van. Evans a társadalmi osztályséma érvényességének az ellenőrzésére két további eljárást ajánl. Az egyik szerint az adott csoportokba sorolás előrejelző, prediktív képességét érdemes összehasonlítani más csoportosításoknak az osztályok jellegzetességeire vonatkozó prediktív erejével. A másik ajánlott eljárás az érvényességvizsgálat kiterjesztésére a társadalmi osztálysémát jellemző változók és olyan változók összefüggéseinek az elemzése, mint az osztályidentitás vagy például a pártszimpátia.

Az EGP-osztályséma érvényességének a vizsgálata több tanulmány tárgya volt (Birkelund–Goodman–Rose 1996; Evans–Mills 1998), amelyek elsősorban a séma közvetlenül nem megfigyelhető, látens dimenzióinak a felfedezésére vállalkoztak a közvetlenül megfigyelhető osztályjellegzetességek közötti modelleken keresztül. A látens osztályelemzés (Evans–Mills 2000) képes volt árnyalni az EGP-modell kategóriáit, ugyanakkor annak érvényességére vonatkozóan megnyugtató eredményre nem vezetett.

Tanulmányunk célja azonban nem csupán az, hogy elemezzük az integrációs modell érvényességét, hanem az is, hogy bemutassuk az egyes modellek különbözőségeit aszerint, hogy milyen tényezőket képesek megmagyarázni. A fenti vizsgálatok egyetlen modell érvényességére vonatkoznak, mi viszont az integrációs projekt adatain létrehoztuk a magyar szociológiában korábban használt fontosabb rétegződésmodelleket, így lehetőségünk nyílt ezek összehasonlítására is.

Az általunk alkalmazott módszer a konstruktumvaliditási vizsgálatokhoz hasonlít leginkább, hiszen a modellek összefüggéseit vizsgáljuk meg olyan változókkal, amelyek a modellekben nem szerepelnek, de feltehetőleg összefüggenek azokkal. Ugyanakkor különbözik is azoktól annyiban, hogy ezek a változók a szokásosnál több területet ölelnek fel: a munkával, foglalkozási pozícióval kapcsolatos kérdésektől a kiakasztottság dimenzióin át a politikai attitűdökig, valamint a társas környezettel és az étellel való elégedettségig terjednek. Az egyes modellek összefüggéseit feltáró vizsgálatunk alapján (Kovách et al. 2016) jelentős különbségeket várunk, hogy az egyes modellek milyen tényezőkkel mutatnak összefüggést. A foglalkozási pozíción alapuló modellek esetében (normatív-funkcionalista modell, státuszcsoporthoz) azt feltételezzük, hogy az anyagi egyenlőtlenségre utaló dimenziókkal mutatnak erősebb összefüggést. Adatbázisunk alapján e dimenziók közül a munkavégzés és az elhelyezkedés körülményeit, valamint az anyagi deprivációt vizsgáljuk meg. A látens osztálymodell és az integrációs modell esetében, melyek nem foglalkozásalapúak, azt várjuk, hogy az egyenlőtlenségek egyéb, nem elsősorban anyagi, inkább szubjektív dimenzióival mutatnak összefüggést. Ezek közül a politikai rendszer és az elit megítélését, a szubjektív elégedettséget, az élet különböző területeinek (család, munkahely) fontosságát és az általános bizalmi szintet vizsgáljuk meg tanulmányunkban.

A továbbiakban röviden bemutatjuk az összehasonlított modelleket, az összehasonlítás módszerét, majd annak eredményeit.

Az összehasonlított modellek bemutatása

Tanulmányunkban hatféle rétegződésmodellt hasonlítunk össze. Ezek kialakítása és a különböző csoportok részletes leírása megtalálható korábbi tanulmányunkban (Kovách et al. 2016). Itt most csak röviden foglaljuk össze a fő jellemzőiket.

Az integrációs modell

A társadalmi integráltság alapján csoportokat képző modellünk (Kovách et al. 2016) az egyének integráltságát három szinten vizsgálja. A *rendszerintegrációt*, azaz a társadalmi újratermelésben való részvételt, az egyéni cselekvések összehangoltságát a politikai részvétel, az intézményekbe vetett bizalom és a normakövetés változóival mértük. A *társadalmi szintű integrációt*, azaz a társadalomhoz és közösséghez való tartozást, együttműködést a munkaerőpiaci integráltságon, illetve a civil aktivitáson keresztül vizsgáltuk. A *személyközi integrációt* pedig a bizalmas kapcsolatok számával, a gyenge kötéseket diverzitásával, továbbá a szubjektív kirekesztettség érzésével mértük. Csoportjaink a következők: kapcsolatgazdag politikailag aktívak, lokálisan integráltak; munkaerőpiacon integráltak; rendszerintegráltak; gyengén integráltak; normakövető dezintegráltak; dezintegrált kirekesztettek.

Normatív-funkcionalista osztálymodell

A foglalkozásalapú osztálymodellek kurrens magyar verziója a normatív-funkcionalista osztálymodell (Huszár 2013), amely mintegy összesíti a munkajellegcsoportok és az EGP-modell kategóriáit is. Huszár a vezető-beosztott viszonyoknak és a képzettségnek központi jelentőséget tulajdonít. Az is fontos továbbá, hogy fizikai vagy szellemi, illetve kreatív vagy rutinjellegű munkáról van szó. A normatív-funkcionalista modell egyfelől horizontális módon elkülöníti egymástól a vállalkozók, az alkalmazottak, a munkanélküliek, a nyugdíjasok, illetve az egyéb inaktív csoportját. Másrészt pedig az alkalmazott és a vállalkozói csoportokon belüli (vertikális) hierarchiát tárja fel (közepes és nagyvállalkozó; kisvállalkozó, egyéni vállalkozó; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek; szakmunkások; betanított munkások; segédmunkások; közmunkások; munkanélküliek; nyugdíjasok; egyéb inaktívak; tanulók).

Az integrációs-normatív-funkcionalista (INF-) modell

Az INF-modellt az integrációs modell és a normatív-funkcionalista séma összevonásával hoztuk létre, azt a felismerést követve, hogy a társadalmi integráció/dezintegráció nem kihagyható szempont a magyar társadalom valós tagolódásának az elemzéskor, de a foglalkozásalapú sémák is rendelkeznek bizonyos magyarázóerővel (Kovách–Kristóf–Szabó 2017). A két modell összevonását a klaszterelemzés több módszerével is megkíséreltük, de nem jutottunk statisztikailag érvényes és értelmezhető eredményhez. Végül a logikai összevonás és csoportképzés mellett döntöttünk, aminek következtében az eredeti integrációs modell egyes csoportjait szellemi, illetve fizikai munkát végzőkre bontottuk. Az INF-modell kategóriái így a következők: erősen integrált szellemi, erősen

integrált fizikai, lokálisan integrált, munkaerőpiacon integrált szellemi, munkaerőpiacon integrált fizikai, rendszerintegrált, gyengén integrált szellemi, gyengén integrált fizikai, normakövető dezintegrált, dezintegrált kirekesztett (a modell csoportjainak létrehozását és megoszlását lásd a Függelékben – *L.* és *M. táblázat*).

Státuszcsoportok

A Kolosi-féle státuszcsoportok (Kolosi 2000) logikáján alapuló modell a munkaerőpiaci pozíció (EGP-séma), az iskolázottság, a jövedelem, illetve a vagyoni (lakás, fogyasztás) és a kulturális életstílus (könyvek száma, kulturális aktivitás, üdülés) dimenzióival operál (felső-közép; jól kereső szellemi; jól kereső szakmunkás, kisvállalkozó; alsó-közép; jó lakású alsó; alacsony beosztású alkalmazottak; vidéki lecsúszottak; depriváltak).

Látens osztályok

A látens osztálymodell (Savage et al. 2013; Albert et al. 2017) a három bourdieu-i tőkétípus alapján képez társadalmi csoportokat. A gazdasági tőkét a jövedelem és a vagyon, a kulturális tőkét a magaskultúra, illetve az újkultúra fogyasztásának gyakoriságával, a társadalmi tőkét pedig a gyenge kötések diverzitásával és átlagos presztízsével operacionalizálja (elit; felső középosztály; vidéki értelmiség; dolgozó, feltörekvő fiatalok; kapcsolatszegény alsó középosztály; kapcsolatgazdag falusi alsó középosztály; leszakadók, depriváltak; mélyszegények).

Adatok és módszerek

Adatok

Az elemzéshez az „Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban” című OTKA-kutatás adatfelvételét használtuk. A felnőtt magyarországi lakosság körében végzett személyes, kérdőíves adatfelvételre 2015 tavaszán került sor. A kiinduló mintánk elemszáma 2687 fő volt. A minta utólagos rétegzéssel, életkor, nem, településtípus, régió és iskolai végzettség szerint reprezentatív.

Az összehasonlítás módszere

A modelleket aszerint hasonlítottuk össze, hogy milyen mértékben magyaráznak különböző témaköröket (munkaerőpiaci helyzet, strukturális helyzet és társadalmi státus, politikai attitűdök, kapcsolatok és társadalmi tőke, szubjektív jóllét). Eljárásunk a következő volt: minden modell esetében önálló OLS-becsléseket futtattunk, és azt vizsgáltuk, hogy mekkora az R^2 értéke, azaz a megmagyarázott hányad.¹ Mivel a négy

¹ A függő változóink egy része kétértékű vagy ordinális változó. Ezekben az esetekben logit, illetve ordered logit becsléseket is használtunk. Ahogy a szubjektív jóllét kapcsán korábbi elemzésekből feltételezhetjük (Ferrer-i-Carbonell–Frijters 2004), az ezekből levont következtetés azonos az OLS-becslésekből levonható következtetésekkel, így a könnyebb értelmezhetőség és az összehasonlíthatóság érdekében minden esetben az OLS-becslések eredményeit közöljük.

modell eltérő mértékben függ össze különböző demográfiai változókkal, amelyek a különböző függő változókkal szintén eltérő mértékben függenek össze,² ezért minden esetben először az alapvető demográfiai változókat, majd második lépésként az egyes modelleket vontuk be a magyarázó változók közé. A demográfiai változók a következők voltak: a kérdezett korcsoportja, neme, családi állapota, iskolai végzettsége, háztartásának nagysága, lakóhelyének fejlettsége.

A két magyarázóerő közti eltérés mutatja, hogy az egyes modellek az alapvető demográfiai jellemzőkön felül milyen mértékben magyarázzák az adott függő változót. Öt változócsoporthoz segítségével teszteltük a modelleket. Ezek: 1. munkaerőpiac, 2. strukturális helyzet, társadalmi státusz, 3. politika, 4. kapcsolatok, társadalmi tőke, valamint 5. szubjektív helyzet. A munkaerőpiaci státusz egyes dimenziói közül a szokatlan munkavégzést, a munkaszerződés létét/hiányát,³ az elhelyezkedési esélyek megítélését,⁴ valamint a munkával való elégedettséget választottuk ki.⁵ Mint látható, két objektív és két szubjektív, attitűdjellegű kérdés tesztelése történik.

A státuszpozíciót három tényező mentén írtuk le és teszteltük: súlyos anyagi depriváció indexe,⁶ anyagi helyzet szubjektív megítélése,⁷ költözési szándék.⁸ Az első tehát a több változó alapján önmagunk által létrehozott index, a másik kettő pedig egy-egy vélemény típusú változó.

A politikai rendszer megítélését több változóval vizsgáltuk. Egyrészt elemeztük az ideológiai (bal-jobb), illetve a mérsékelt-radikális tengelyen való elhelyezkedést, a demokráciával szembeni attitűdöket⁹ és a politikai elittel való elégedettséget.¹⁰ Emellett a tágabb „rendszerrel” való elégedettséget is mértük a gazdasági és kulturális elittel való elégedettség, illetve az állami és egyéni felelősségvállalás szükségességének megítélésén keresztül.

2 A normatív-funkcionalista modellben például külön csoportot alkotnak a nyugdíjasok, emiatt azoknak a függő változóknak a szóródásából, amelyek például az életkorral erősen összefüggenek, nagy hányadot magyaráz a modell, de ez elsősorban az ilyen típusú endogenitási problémák miatt történik.

3 A szokatlan munkavégzést a munkavégzés helyének és idejének vizsgálatával mértük. A válaszadónak két kérdésre kellett válaszolnia: 1. Milyen gyakran dolgozik ön késő délután vagy este/éjszaka/hétféligén?, 2. Ön minden héten, hétfőtől péntekig mindennap ugyanakkor kezd és fejezi be a munkát? A munkaszerződés meglétét azzal mértük, hogy megkérdeztük, van(volt)-e a válaszadónak írott munkaszerződése, vállalkozói szerződése.

4 Milyenek látja az elhelyezkedési esélyeit a saját szakmájában, vagy azon a területen, ahol jelenleg dolgozik? (0 = nagyon rossz, 10 = nagyon jó).

5 Mennyire elégedett Ön a munkájával? (0 = rendkívül elégedetlen, 10 = rendkívül elégedett).

6 Az anyagi deprivációt kilenc elemi indikátorral mértük. Egy személy súlyosan depriválnak tekinthető, ha ezek közül legalább négy esetben depriváltnak azonosítható. A kilenc indikátor a következő volt. 1. A megelőző 12 hónapban előfordult, hogy nem tudta befizetni a lakbért, a rezsit vagy a hiteltörlesztését. 2. Nem engedheti meg, hogy évente legalább egy hétre elmenjen nyaralni. 3. Nem engedheti meg, hogy legalább minden második nap húst (vagy azzal egyenértékű ételt) fogyasszon. 4. Nem engedheti meg, hogy lakását megfelelően fűtse. 5. Nem képes egy váratlan kiadás fedezésére. 6. Anyagi okból nem rendelkezik személygépkocsival. 7. Anyagi okból nem rendelkezik mosógéppel. 8. Anyagi okból nem rendelkezik színes televízióval. 9. Anyagi okból nem rendelkezik telefontal.

7 Véleménye szerint hogyan tudja fedezni az Ön háztartása a szokásos kiadásokat? (1 = nagy nehézségek árán, 2 = nehézségek árán, 3 = kisebb nehézségek árán, 4 = viszonylag könnyen, 5 = könnyen, 6 = nagyon könnyen).

8 Ön szeretne-e elköltözni innen?

9 A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb az Ön véleményéhez? 1 = A demokrácia minden más politikai rendszernél jobb. 2 = Bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer. 3 = A hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik. A változót kétértékűvé alakítottuk, így az a demokrácia preferálását mérte.

10 Mindent összevetve mennyire elégedett a magyar politikai elit (például vezető politikusok, miniszterek) tevékenységével? (0 = teljesen elégedetlen, 10 = teljesen elégedett). A kulturális és gazdasági elittel való elégedettséget hasonlóan mértük.

Ezután a kapcsolatokat és a társadalmi tőkét, ezen belül az általánosított bizalom mértékét, a család, barátok, munkahelyi vagy iskolai közösség, szomszédság, lakóhelyi közösség fontosságát,¹¹ illetve a családi kapcsolatokkal való elégedettséget vizsgáltuk. Végül, a szubjektív helyzet változócsoport esetében, az étellel, a lakókörnyezettel való elégedettséget¹² és a szubjektív társadalmi fontosságot¹³ vizsgáltuk meg.

Eredmények

Az alábbiakban egyenként mutatjuk be, hogy a modellek milyen mértékben magyarázzák a kiválasztott témaköröket. Az egyes modellek külön-külön való vizsgálata előtt érdemes leszögezni, hogy nincs olyan modell, ahol az alapdemográfiai változók jobban magyaráznák a vizsgált témaköröket, mint a második lépésben bevont integrációs, normatív-funkcionalista, INF-, látens osztály- vagy státuszcsoporthoz tartozó modell. A második lépések tehát mindig javították a determinációs együttható (R^2) értékét. Fontos továbbá megjegyezni, hogy a magyarázóerők szórása soronként, azaz egy-egy változót/indextet tekintve alacsony, 0,007 és 0,067 között mozog, vagyis a bevont modellek magyarázóerejében nincs nagyságrendi különbség (lásd *Z. táblázat*). Arra a kérdésre tehát, hogy melyik modell a jobb, melyik modell magyaráz jobban, csak relatív válaszokat tudunk adni. Kétségtelen azonban, hogy van olyan változó/index, akár komplett témakör, ahol a magyarázott hányad magasabb, míg más témáknál érdemben alacsonyabb. Az is feltűnő, hogy egy-egy témacsoporton belül az egyes kérdések, illetve indexek vonatkozásában is nagy a különbség lehet a megmagyarázott hányadok között. Az eredményeket a *Y.* és *Z. táblázatban* (Függelék) foglaltuk össze.

Munkaerőpiac

A munkára vonatkozó kérdések vonatkozásában az R^2 -ek 0,011 és 0,246 (1% és 25%) között terjednek az egyes kérdések esetében (a magyarázóerők szóródásáról lásd a *Z. táblázatot*, Függelék). Érdemes megjegyezni, hogy a státuszcsoporthoz tartozó normatív-funkcionalista modell és az integrációs modell változatok maguk is tartalmazzák valamilyen módon¹⁴ a munkaerőpiaci státus különböző dimenzióit, ezért ezekben az esetekben nem meglepő a magasabb magyarázóerő. Az azonban már korántsem egyértelmű, hogy az objektív vagy a szubjektív vélemény típusú változók vonatkozásában lesz-e az egyes modelleknek magasabb magyarázóerejük.

A *Y. táblázatból* kitűnik, hogy a szokatlan munkavégzés jellegét, valamint a munkaszerződés tényét, azaz a két objektív változót magyarázzák kevésbé a modellek, míg a szubjektív tényezők magyarázott hányada érdemben magasabb, függetlenül attól,

11 Minden esetben azt kérdeztük meg, hogy „Mennyire fontosak az Ön életében az alábbi közösségek?” (1 = egyáltalán nem fontos, 5 = nagyon fontos).

12 A kérdés mindhárom esetben így hangzott: Kérem, mondja meg, hogy mennyire elégedett a következő dolgokkal? (0 = teljesen elégedetlen, 10 = teljesen elégedett).

13 Összességében mennyire tartja önmagát a társadalom fontos, hasznos tagjának? (0=egyáltalán nem fontos, hasznos, 10=kifejezetten fontos, hasznos).

14 Az egyes modellek létrehozásáról, tartalmáról lásd Kovách et al. (2016).

hogyan melyik modellről beszélünk. Összességében, a legkisebb magyarázóerő a státuscsoportok és a látens osztálymodell esetében rögzíthető, míg három változó (szokatlan munkavégzés, szerződés léte/hiánya, elhelyezkedési esélyek megítélése) vonatkozásában a normatív-funkcionalista modell működik relatíve a „legjobban”. Különösen szembevetve, hogy mennyivel jobban működik ez utóbbi modell, mint a másik négy ($R^2=0,134$ vs. $0,02-0,04$).

A kutatócsoportunk által létrehozott integrációs és integrációs-normatív-funkcionalista modell magyarázóereje e kérdés kivételével közelíti a normatív-funkcionalista modellt, sőt a munkával való elégedettséget épp a kiterjesztett INF-modell magyarázza relatíve a legjobban ($R^2=0,153$). Az integrációs és az INF-modell közül ennél a változócsoporthoz a második működik némileg jobban.

Strukturális helyzet, társadalmi státusz

Ebben a változócsoporthoz a vizsgált modellek magyarázóereje érdemben magasabb, mint a munkaerőpiaci státusz esetében volt, $0,149$ és $0,454$ között szóródik. Az adatokból kitűnik, hogy az összes vizsgált témacsoport közül épp a strukturális helyzet az, ahol a demográfiai alapváltozók önmagukban is érdemi magyarázóerővel bírnak.

A strukturális helyzet három tényezőjét (súlyos anyagi depriváció, szubjektív anyagi helyzet, költözési szándék) a vizsgált 5 modell közül a státuscsoport magyarázza a legjobban ($0,217 < R^2 < 0,454$). A szubjektív anyagi helyzet magyarázott hányada már egészen magas ($0,454$), valójában a legmagasabb a táblázatban szereplő összes R^2 közül, ami persze nem kifejezetten meglepő, hiszen a strukturális egyenlőtlenségek három dimenzióját vontuk be a státuscsoportok előállításakor: az iskolai végzettséget, az egy főre jutó jövedelmet, valamint a munkaerőpiaci pozíciót (Kovách et al. 2016: 16).

Az integrációs, valamint az INF-modellek magyarázóereje e változócsoporthoz esetében szisztematikusan alacsonyabb, mint a legjobban működő státuscsoport modellé, ugyanakkor a kettő közül itt is az INF-modell tud hajszálnyival többet magyarázni.

Politikai változók

Ahogy azt az Y és Z táblázat bemutatja, a vizsgált 5 modell egyike sem magyarázza igazán jól, sőt talán nem túlzó, ha azt mondjuk, szinte alig-alig magyarázza a politikával kapcsolatos attitűdöket. Az R^2 -ek – modellektől függetlenül – alacsonyak, $0,028$ és $0,186$ között szóródnak oly módon, hogy az elitekkel való elégedettség kérdéscsoporton kívül minden R^2 gyengébb, mint $0,11$ található. Ráadásul nemcsak az alapvető szociodemográfiai változókat bevonó, de a létrehozott foglalkozási, tőke- és integrációalapú modellek is egyformán kevésbé működnek a politikai kérdések vonatkozásában. Végül soron a politikai típusú kérdések esetében nehezen tudunk olyan állításokat tenni, hogy az egyik modell jobb lenne, mint a másik. A modellek ugyanis egyformán alkalmatlanok a politikai attitűdök megmagyarázására.

A gazdasági, a politikai, a kulturális elitek tevékenységével való elégedettség ugyanakkor kivétel, mert az integrációs, illetve az INF-modell ezen változóknál többet

tud megmagyarázni ($0,126 < R^2 < 0,186$), mint a többi esetben. A látens osztálymodell, a státuscsoportok és a normatív-funkcionalista modell ugyanakkor az elitekkel való elégedettség, illetve elégedetlenség esetében sem magyaráz 6–7 százaléknál többet.

Ezek az eredmények kétféle magyarázatot erősíthetnek meg. Egyrészt, hogy a politikai alrendszer integrációs mechanizmusai nem a hagyományos, valamilyen munkaerőpiaci státusra épülő osztályokra, illetve a fogyasztásra épülnek, vagyis a választói magatartáselméletekben elismert ún. „szociológiai modell” érvényessége jelentősen kopott az elmúlt évtizedekben. Másodsorban az adatok mintha arra utalnának, hogy a politikának önálló integrációs mechanizmusai vannak, amelyek középpontjában a perszonalizációs elméletek (Norris 2000, 2004; magyarul lásd Papp–Burtejin 2015) alapján a politikusok (Kiss 2016) és különböző intézmények, leginkább a pártok állhatnak. Vagyis – és ezt érdemes a későbbiek során más kutatásokon tesztelni – a vezérekhez és a pártokhoz való viszony hozza létre a politikai azonosulást (Gerő–Szabó 2017). A vizsgált modelljeink közül talán az integrációs az, amely valamelyest kapcsolatot mutat a politikai alrendszer önálló szervezőmechanizmusaival, de ez a kapcsolat sem különösebben meggyőző. Annak ellenére sem, hogy az integrációs modell építésébe politikai jellegű indexeket is beemeltünk, például a politikai részvételt vagy a politikai intézményekbe vetett bizalmat.

Kapcsolatok, társadalmi tőke

A kapcsolatokat és a társadalmi tőkével való ellátottságot hét változó mentén mértük, amelyek mindegyike szubjektív, vélemény típusú kérdés. A témakör tesztelésekor érdemes felhívni a figyelmet, hogy a látens osztálymodell három tőkefajta 2-2 dimenzióban mér. Ebből az egyik a társadalmi tőke, amelyet a gyenge kötések diverzítésával és átlagos presztízsével operacionalizáltunk. Az integrációs modell is támaszkodik a társadalmi tőke némely dimenziójára, hiszen a személyközi integráltságot az erős kötések és a gyenge kötések számával mértük, amit kiegészített egy szubjektív index is (társadalmi kirekesztettség) (Kovács et al. 2016). Ezek alapján azt vártuk, hogy a témakört legjobban ezek a modellek fogják magyarázni.

Az *M táblázat* adatai alapján az R^2 -ek 0,043 és 0,378 között szóródnak, vagyis a társadalmi tőke egyes mutatóit a modellek eltérő mértékben magyarázzák, ugyanakkor soronként követve a magyarázóerők szóródása a többi változócsoporthoz képest is alacsony. Mindez azt jelenti, hogy statisztikai értelemben az egyes témákat hasonlóan – egyébként inkább kisebb mértékben – magyarázzák a modellek. Az általánosított bizalom vonatkozásában beszélhetünk a legkisebb ($0,043 < R^2 < 0,098$), a „munkahelyi/iskolai közösség fontossága” esetében pedig a legnagyobb magyarázóerőről ($0,235 < R^2 < 0,374$).

Ahogy előzetesen feltételeztük, a hét magyarázott változó közül öt vonatkozásában az integrációs és az integrációs-normatív-funkcionalista modell működik a legjobban. A baráti társaságok fontosságát a látens osztálymodell, míg a munkahely/iskola fontosságát a normatív-funkcionalista modell magyarázza a legjobban.

Szubjektív helyzet

A szubjektív jellegű változók esetében nem beszélhetünk kiemelkedően magas magyarázóerőről, ugyanakkor olyan alacsonyokról sem, mint azt a politikai változóknál láttuk. Az R^2 -ek értéke ugyanis 0,040 és 0,237 között mozog. A szociodemográfiai változók önmagukban kevés, míg a teljes modellek minden esetben magasabb magyarázott hányadot jeleznek, a változás másfél-kétszeres.

Az öt vizsgált modell közül az integrációs és az integrációs-normatív-funkcionalista modell bír a legnagyobb magyarázóerővel, ezt követi a státuscsoportokat tartalmazó teljes modell, amely a környékkel való elégedettség vonatkozásában a legmagasabb magyarázóerőt mutatja. A szubjektív, vélemény típusú kérdéseket legkevésbé a látens osztálymodell magyarázza. A legjobban és a legrosszabbul magyarázó teljes modellek közötti szórás ebben az esetben is alacsony. Az integrációs és az INF-modell magyarázóereje alig-alig mutat különbséget.

Összességében, az öt témacsoportot együttesen vizsgálva (1. táblázat), megállapítható, hogy relatíve az integrációs (és az integrációs-normatív-funkcionalista) modell működött valamivel jobban. 11 olyan változót, indexet találtunk a 25-ből, ahol éppen az általunk készített modellnek volt kevéssel nagyobb magyarázóereje. Jól működött a kapcsolati tőkét, valamint a szubjektív helyzetet mutató változó csoportnál, és sokkal kisebb mértékben a politikánál. A munkaerőpiaci és a hagyományos egyenlőtlenségi helyzet magyarázatára viszont valamivel alkalmasabbnak tűnik a normatív-funkcionalista modell, illetve a státuscsoport. Úgy tűnik, hogy az integrációs modell, illetve annak a munka szellemi/fizikai jellegével kombinált alváltozata leginkább a szubjektív tényezők vizsgálatához tud érdemben hozzájárulni.

1. táblázat: A modellek magyarázóerejének összehasonlítása

Függő változó	Az adott változót legerősebben magyarázó modell
Munkaerőpiaci státusz	
Szokatlan munkavégzés	–
Van/volt szerződése	Normatív-funkcionalista
Elhelyezkedési esélyek megítélése	Normatív-funkcionalista
Munkával való elégedettség	INF
Strukturális helyzet, társadalmi státusz	
Súlyos anyagi depriváció	Státuszcsoportok
Szubjektív anyagi helyzet	Státuszcsoportok
Költözési szándék	Státuszcsoportok, Normatív-funkcionalista, Látens osztályok
Politika	
Demokrácia preferálása	Látens osztálymodell
Egyéni vagy állami felelősség preferálása	–
Politikai elittel való elégedettség	Integrációs, (INF)
Gazdasági elittel való elégedettség	Integrációs, (INF)
Kulturális elittel való elégedettség	Integrációs, (INF)
Elittel való elégedettség (átlag)	Integrációs, (INF)
Bal-jobb skála	–
Mérsékelt-radikális skála	–
Kapcsolatok, társadalmi tőke	
Általánosított bizalom	Integrációs, (INF)
Család fontossága	Integrációs, (INF)
Baráti társaság fontossága	Látens osztályok
Munkahelyi/iskolai közösség fontossága	Normatív-funkcionalista
Szomszédság fontossága	Integrációs, (INF)
Lakóhelyi, helyi közösségi szervezet fontossága	–
Családi kapcsolatokkal való elégedettség	Integrációs, (INF)
Szubjektív mutatók, szubjektív helyzet	
Élettel való elégedettség	Integrációs, (INF)
Szubjektív társadalmi fontosság	Integrációs, (INF)
Környékkel való elégedettség	Státuszcsoportok

–: e változók esetében egyik modell esetében sem volt $R^2 > 0,1$. Több modell nevének feltüntetése egy változó esetében arra utal, hogy a magyarázóerők különbsége nem volt nagyobb, mint 0,01, azaz 1 százalék.

Összefoglalás/konklúzió/diszkusszió

Az egyes modellek összefüggései a vizsgált területek tényezőivel részben arra utalnak, hogy a vizsgált strukturális modellek megfelelnek a konstruktumvaliditás követelményeinek.

A normatív-funkcionalista modell, illetve a státuszcsoportmodell elsősorban olyan tényezőkkel mutat összefüggést (munkaerőpiaci státusz és társadalmi státusz), amelyek erősen összefüggnek a modellekbe beépített változókkal. Feltűnő, hogy a látens osztálymodell is azokkal a tényezőkkel mutatja a legjelentősebb összefüggést, amelyekhez szorosan kapcsolódnak a modellbe beépített változók (pl. a család, baráti társaság fontossága). Ez alól az integrációs, illetve az INF-modell sem kivétel, hiszen

pontosan a kapcsolatokat, személyes környezet, szubjektív elégedettség dimenzióiban teljesít jól, amelyek erősen kapcsolódnak az erős és gyenge kötésekhez.

Jól látszik ugyanakkor, hogy az eltérő modellek más és más területen teljesítenek jól. A normatív-funkcionalista modell és a státuszcsoportok inkább az objektív, a társadalmi státuszhoz kapcsolódó tényezőkkel mutatnak erősebb összefüggést, míg az integrációs modell jobban magyarázza a szubjektív tényezőket. Úgy tűnik továbbá, hogy azokban az esetekben, ahol az integrációs modell függ össze a legerősebben a vizsgált változókkal, az INF-modell, az integrációs és a normatív-funkcionalista modell „hibrid” változata nem nyújt érdemben több magyarázóerőt. Értelmezésünk szerint ez a tény nagymértékben megerősíti az integrációs modell érvényességét.

Különösen fontosnak tartjuk, hogy miközben az integrációs modell jól teljesít az elitek megítélésének magyarázatában, gyakorlatilag egyik modell sem mutatott jelentős összefüggéseket a politikai rendszerrel kapcsolatos változókkal. Ez arra utal, hogy az előbbieken megfogalmazott objektív helyzet-szubjektív megítélés mellett egy további törésvonalat találunk a társadalmi környezet észlelésében, illetve a társadalom egyes alrendszereihez való viszonytal kapcsolatban: a politikai alrendszer lényegében függetlennek tűnik mind a munkaerőpiaci, foglalkozási dimenziók mentén vizsgált társadalmi státusztól, mind annak szubjektív észlelésétől.

Abstract: By examining the integrative processes of the Hungarian society we developed two models grouping the members of the Hungarian society based on dimensions of social integration: the Integration model and the Integrative-normative functionalist model. In our study we aim to examine the construction-validity of these two models and to compare their validity to the validity of other well-known models used in the Hungarian research on social stratification. Thus, we compare our models to the normative-functional model, the status-group model and to the latent class model. Our results suggest that, in line with the idea behind criterion validity- the different models perform good in different areas. While the normative-functional model and the status-group model show stronger correlation with dimensions of socio-economic status, the two models of social integration explain subjective, attitudinal variables better.

Keywords: social integration, social stratification, construct-validity

Irodalom

- Albert, F. – Dávid, B. – Kmetty, Z. – Kristóf, L. – Róbert, P. – Szabó, A. (2017): Mapping the Post-communist class structure: Findings from a new multidimensional Hungarian Class survey. *East European Politics and Societies*, 0888325417739954. <http://dx.doi.org/10.1177/0888325417739954>.
- Bailey, K. D. (1988): The conceptualization of validity: Current perspectives. *Social Science Research*, 17(2), 117–136. [http://dx.doi.org/10.1016/0049-089X\(88\)90002-6](http://dx.doi.org/10.1016/0049-089X(88)90002-6).
- Birkelund, G. E. – Goodman, L. A. – Rose, D. (1996): The Latent structure of job characteristics of men and women. *American Journal of Sociology*, 102(1), 80–113.

- Evans, G. (1992): Testing the Validity of the goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, 8(3), 211–232.
- Evans, G. – Mills, C. (1998): Identifying Class structure: A Latent class analysis of the criterion-related and construct validity of the goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, 14(1), 87–106.
- Evans, G. – Mills, C. (2000): In search of the wage-labour/service contract: New evidence on the validity of the Goldthorpe class schema. *The British Journal of Sociology*, 51(4), 641–661. <http://dx.doi.org/10.1080/00071310020015307>.
- Ferge Zs. (1969): *Társadalmunk rétegződése. Elvek és tények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Ferrer-i-Carbonell, A. – Frieters, P. (2004): How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness? *Economic Journal*, 114(497), 641–659. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0297.2004.00235.x>.
- Gerő M. – Szabó A. (2017): A társadalom politikai integrációja: A politikai értékcsoportok. In Kovách I. (szerk.): *Társadalmi integráció: az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Szeged–Budapest: Belvedere Meridionale, 117–154.
- Huszár Á. (2013): Foglalkozási osztályszerkezet (III.) – Egy normatív-funkcionalista osztálymodell vázlata. *Statistikai Szemle*, 91(7), 718–744.
- Kiss B. (2016): Orbán, Vona, Gyurcsány. Politikai vezetők integrációs tevékenysége a migrációs válság idején. *Politikatudományi Szemle*, 25(3), 10–32.
- Kolosi T. (1987): *Tagolt társadalom*. Budapest: Gondolat.
- Kolosi T. (2000): *A terhes babapiskóta*. Budapest: Osiris.
- Kovách I. (2017): *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest–Szeged: MTA TK–Belvedere Meridionale.
- Kovách I. – Hajdu G. – Gerő M. – Kristóf L. – Szabó A. (2016): A magyar társadalom integrációs és rétegződésmodelljei. *Szociológiai Szemle*, 26(3), 4–27.
- Kovách I. – Kristóf L. – Szabó A. (2017): Társadalmi integráció és társadalmi rétegződés. In Kovách I. (szerk.): *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenség, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest–Szeged: MTA TK – Belvedere Meridionale, 217–238.
- Norris, P. (2000): *A Virtuous Circle: Political Communications in Postindustrial Societies*. Cambridge–New York: Cambridge University Press.
- Norris, P. (2004): *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Papp Z. – Burtejin Z. (2015): A változó választási szabályok és a változó politikai kontextus hatása a kampányperszonalizációra. *Politikatudományi Szemle*, 24(3), 51–74.
- Rose, D. – Harrison, E. (2007): The European Socio-economic classification: A new social class schema for comparative European research. *European Societies*, 9(3), 459–490. <http://dx.doi.org/10.1080/14616690701336518>.

Savage, M. – Devine, F. – Cunningham, N. – Taylor, M. – Li, Y. – Hjellbrekke, J. – Roux, B. L. – Friedman, S. – Miles, A. (2013): A New model of social class? Findings from the BBC's Great British class survey experiment. *Sociology*, 47(2), 219–250. <http://dx.doi.org/10.1177/0038038513481128>.

Függelék

L. táblázat: Az integrációs-normatív-funkcionalista modell megoszlása

	N	%
Erősen integrált szellemi	222	10,9
Erősen integrált fizikai	93	4,6
Lokálisan integrált	187	9,2
Munkaerőpiacon integrált szellemi	165	8,1
Munkaerőpiacon integrált fizikai	306	15,1
Rendszerintegrált	353	17,4
Gyengén integrált szellemi	155	7,6
Gyengén integrált fizikai	173	8,5
Normakövető dezintegrált	262	12,9
Dezintegrált kirekesztett	114	5,6
Együtt	2030	100

M. táblázat: Az integrációs-normatív-funkcionalista modell létrehozása

	Közepes és nagyvállalkozó	Kisvállalkozó, egyéni vállalkozó	Vezetők, menedzserek	Szakértők, értelmiségiek	Egyéb szellemiek	Szakmunkások	Betanított munkások	Segédmunkások	Köz munkások	Munkanélküliek	Nyugdíjasok	Egyéb inaktívak	Tanulók	Együtt
Kapcsolatgazdag politikailag aktívak	6	51	19	50	50	61	16	9	3	4	34	8	4	315
Lokálisan integráltak	0	11	4	30	17	22	5	9	3	7	54	6	20	188
Munkaerőpiacon integráltak	1	35	13	42	73	177	60	38	18	3	2	8	1	471
Rendszerintegráltak	0	0	0	2	4	6	0	0	8	12	231	26	63	352
Gyengén integráltak	1	24	6	15	38	71	38	19	18	12	56	12	20	330
Normakövető dezintegráltak	0	2	0	0	0	5	4	5	9	17	167	32	20	261
Dezintegrált kirekesztettek	0	1	0	0	4	14	12	7	12	15	43	7	0	115
Együtt	8	124	42	139	186	356	135	87	71	70	587	99	128	2032

Jelmagyarázat: Az azonos színek az összehasonlások kategóriáit tartalmazzák.

Y. táblázat: Az egyes modellek magyarázó ereje (R^2) és elemszáma

	Látens osztálymodell		Státuszcsoportok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista	
	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell
<i>Munkaerőpiac</i>										
Szokatlan munkavégzés	0,039	0,048	0,038	0,042	0,037	0,072	0,046	0,056	0,046	0,065
N	2404	2404	2133	2133	2461	2461	1874	1874	1874	1874
Van/volt szerződése	0,011	0,023	0,011	0,018	0,012	0,134	0,014	0,029	0,014	0,041
N	2415	2415	2139	2139	2476	2476	1884	1884	1884	1884
Elhelyezkedési esélyek	0,190	0,216	0,189	0,231	0,191	0,246	0,186	0,230	0,186	0,235
N	2284	2284	2007	2007	2333	2333	1816	1816	1816	1816
Munkával való elégedettség	0,087	0,113	0,092	0,141	0,086	0,122	0,070	0,136	0,070	0,153
N	1196	1196	1049	1049	1227	1227	935	935	935	935
<i>Strukturális helyzet, társadalmi státusz</i>										
Súlyos anyagi depriváció	0,151	0,262	0,150	0,369	0,151	0,207	0,149	0,198	0,149	0,210
N	2540	2540	2233	2233	2600	2600	1968	1968	1968	1968
Szubjektív anyagi helyzet	0,289	0,383	0,293	0,454	0,284	0,345	0,279	0,323	0,279	0,333
N	2588	2588	2272	2272	2649	2649	2007	2007	2007	2007
Költözési szándék	0,206	0,216	0,195	0,217	0,204	0,216	0,194	0,204	0,194	0,205
N	2564	2564	2260	2260	2620	2620	1994	1994	1994	1994
<i>Politika</i>										
Demokrácia preferálása	0,069	0,108	0,071	0,097	0,068	0,087	0,060	0,100	0,060	0,101
N	2273	2273	2021	2021	2321	2321	1858	1858	1858	1858
Egyéni vagy állami felelősség preferálása	0,037	0,044	0,035	0,048	0,036	0,049	0,028	0,039	0,028	0,047

	Látens osztálymodell		Státuszcsoporthok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista	
	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell
	2554	2554	2249	2249	2610	2610	2000	2000	2000	2000
N										
Politikai elittel való elégedettség	0,028	0,044	0,033	0,053	0,029	0,046	0,037	0,168	0,037	0,168
N	2427	2427	2138	2138	2486	2486	1983	1983	1983	1983
Gazdasági elittel való elégedettség	0,039	0,063	0,046	0,066	0,038	0,063	0,042	0,164	0,042	0,165
N	2390	2390	2110	2110	2446	2446	1960	1960	1960	1960
Kulturális elittel való elégedettség	0,032	0,057	0,037	0,051	0,033	0,051	0,035	0,126	0,035	0,127
N	2313	2313	2038	2038	2366	2366	1902	1902	1902	1902
Elittel való elégedettség (átlag)	0,033	0,061	0,042	0,063	0,034	0,057	0,039	0,185	0,039	0,186
N	2233	2233	1973	1973	2284	2284	1873	1873	1873	1873
Bal-jobb skála	0,043	0,050	0,052	0,077	0,042	0,056	0,048	0,057	0,048	0,059
N	1911	1911	1700	1700	1949	1949	1612	1612	1612	1612
Mérsékelt-radikális skála	0,045	0,049	0,044	0,050	0,043	0,063	0,052	0,069	0,052	0,072
N	1947	1947	1730	1730	1986	1986	1639	1639	1639	1639
<i>Kapcsolatok, társadalmi tőke</i>										
Általánosított bizalom	0,043	0,063	0,048	0,080	0,045	0,057	0,048	0,096	0,048	0,098
N	2611	2611	2290	2290	2675	2675	2019	2019	2019	2019
Család fontossága	0,093	0,103	0,091	0,109	0,097	0,104	0,098	0,132	0,098	0,134
N	2613	2613	2291	2291	2677	2677	2022	2022	2022	2022
Baráti társaság fontossága	0,139	0,201	0,131	0,160	0,139	0,152	0,113	0,152	0,113	0,153
N	2608	2608	2288	2288	2672	2672	2020	2020	2020	2020
Munkahelyi/iskolai közösség fontossága	0,247	0,271	0,251	0,271	0,247	0,374	0,235	0,284	0,235	0,287

	Látens osztálymodell		Státuszcsoportok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista	
	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell
N	2569	2569	2259	2259	2633	2633	2003	2003	2003	2003
Szomszédság fontossága	0,104	0,112	0,106	0,113	0,102	0,110	0,108	0,123	0,108	0,127
N	2615	2615	2292	2292	2678	2678	2020	2020	2020	2020
Lakóhelyi, helyi közösségi szervezet fontossága	0,053	0,071	0,055	0,064	0,052	0,061	0,057	0,074	0,057	0,075
N	2578	2578	2262	2262	2641	2641	2011	2011	2011	2011
Családi kapcsolatokkal való elégedettség	0,130	0,150	0,132	0,161	0,135	0,153	0,127	0,201	0,127	0,205
N	2606	2606	2286	2286	2670	2670	2019	2019	2019	2019
<i>Szubjektív mutatók, szubjektív helyzet</i>										
Élettel való elégedettség	0,150	0,193	0,152	0,231	0,150	0,202	0,133	0,234	0,133	0,237
N	2611	2611	2290	2290	2674	2674	2020	2020	2020	2020
Szubjektív társadalmi fontosság	0,101	0,127	0,099	0,132	0,100	0,141	0,083	0,165	0,083	0,167
N	2555	2555	2239	2239	2615	2615	2005	2005	2005	2005
Környékkel való elégedettség	0,042	0,058	0,045	0,100	0,041	0,056	0,040	0,085	0,040	0,088
N	2618	2618	2295	2295	2681	2681	2022	2022	2022	2022

Z. táblázat: Az egyes modellek magyarázó ereje (R^2) és a magyarázó erők szóródása

	Látens osztálymodell		Státuszcsoportok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista		Szóródás
	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	
Munkaerőpiac											
Szokatlan munkavégzés	0,039	0,048	0,038	0,042	0,037	0,072	0,046	0,056	0,046	0,065	0,011
Van/volt szerződése	0,011	0,023	0,011	0,018	0,012	0,134	0,014	0,029	0,014	0,041	0,036
Elhelyezkedési esélyek megítélése	0,19	0,216	0,189	0,231	0,191	0,246	0,186	0,23	0,186	0,235	0,023
Munkával való elégedettség	0,087	0,113	0,092	0,141	0,086	0,122	0,07	0,136	0,07	0,153	0,029
Strukturális helyzet, társadalmi státusz											
Súlyos anyagi depriváció	0,151	0,262	0,15	0,369	0,151	0,207	0,149	0,198	0,149	0,21	0,067
Szubjektív anyagi helyzet	0,289	0,383	0,293	0,454	0,284	0,345	0,279	0,323	0,279	0,333	0,054
Költözési szándék	0,206	0,216	0,195	0,217	0,204	0,216	0,194	0,204	0,194	0,205	0,009
Politika											
Demokrácia preferálása	0,069	0,108	0,071	0,097	0,068	0,087	0,06	0,10	0,06	0,101	0,018
Egyéni vagy állami felelősség preferálása	0,037	0,044	0,035	0,048	0,036	0,049	0,028	0,039	0,028	0,047	0,007
Politikai elittel való elégedettség	0,028	0,044	0,033	0,053	0,029	0,046	0,037	0,168	0,037	0,168	0,052
Gazdasági elittel való elégedettség	0,039	0,063	0,046	0,066	0,038	0,063	0,042	0,164	0,042	0,165	0,047

	Látens osztálymodell		Státuszcsoportok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista		Szóródás
	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	Csak dem.	Teljes modell	
Kulturális elitrel való elégedettség	0,032	0,057	0,037	0,051	0,033	0,051	0,035	0,126	0,035	0,127	0,035
Elíteltrel való elégedettség (átlag)	0,033	0,061	0,042	0,063	0,034	0,057	0,039	0,185	0,039	0,186	0,057
Bal-jobb skála	0,043	0,05	0,052	0,077	0,042	0,056	0,048	0,057	0,048	0,059	0,010
Mérsékelt-radikális skála	0,045	0,049	0,044	0,05	0,043	0,063	0,052	0,069	0,052	0,072	0,010
Kapcsolatok, társadalmi tőke											
Általánosított bizalom	0,043	0,063	0,048	0,08	0,045	0,057	0,048	0,096	0,048	0,098	0,02
Család fontossága	0,093	0,103	0,091	0,109	0,097	0,104	0,098	0,132	0,098	0,134	0,014
Baráti társaság fontossága	0,139	0,201	0,131	0,16	0,139	0,152	0,113	0,152	0,113	0,153	0,024
Munkahelyi/iskolai közösség fontossága	0,247	0,271	0,251	0,271	0,247	0,374	0,235	0,284	0,235	0,287	0,039
Szomszédság fontossága	0,104	0,112	0,106	0,113	0,102	0,11	0,108	0,123	0,108	0,127	0,008
Lakóhelyi, helyi közösségi szervezet fontossága	0,053	0,071	0,055	0,064	0,052	0,061	0,057	0,074	0,057	0,075	0,008
Családi kapcsolatokkal való elégedettség	0,13	0,15	0,132	0,161	0,135	0,153	0,127	0,201	0,127	0,205	0,028

	Látens osztálymodell		Státuszcsoportok		Normatív-funkcionalista modell		Integrációs modell		Integrációs-normatív-funkcionalista		Szóródás
	Csak dem.	Tejjes modell	Csak dem.	Tejjes modell	Csak dem.	Tejjes modell	Csak dem.	Tejjes modell	Csak dem.	Tejjes modell	
Élettel való elégedettség	0,15	0,193	0,152	0,231	0,15	0,202	0,133	0,234	0,133	0,237	0,04
Szubjektív társadalmi fontosság	0,101	0,127	0,099	0,132	0,1	0,141	0,083	0,165	0,083	0,167	0,03
Környékkel való elégedettség	0,042	0,058	0,045	0,10	0,041	0,056	0,04	0,085	0,04	0,088	0,022

Szubjektív mutatók, szubjektív helyzet